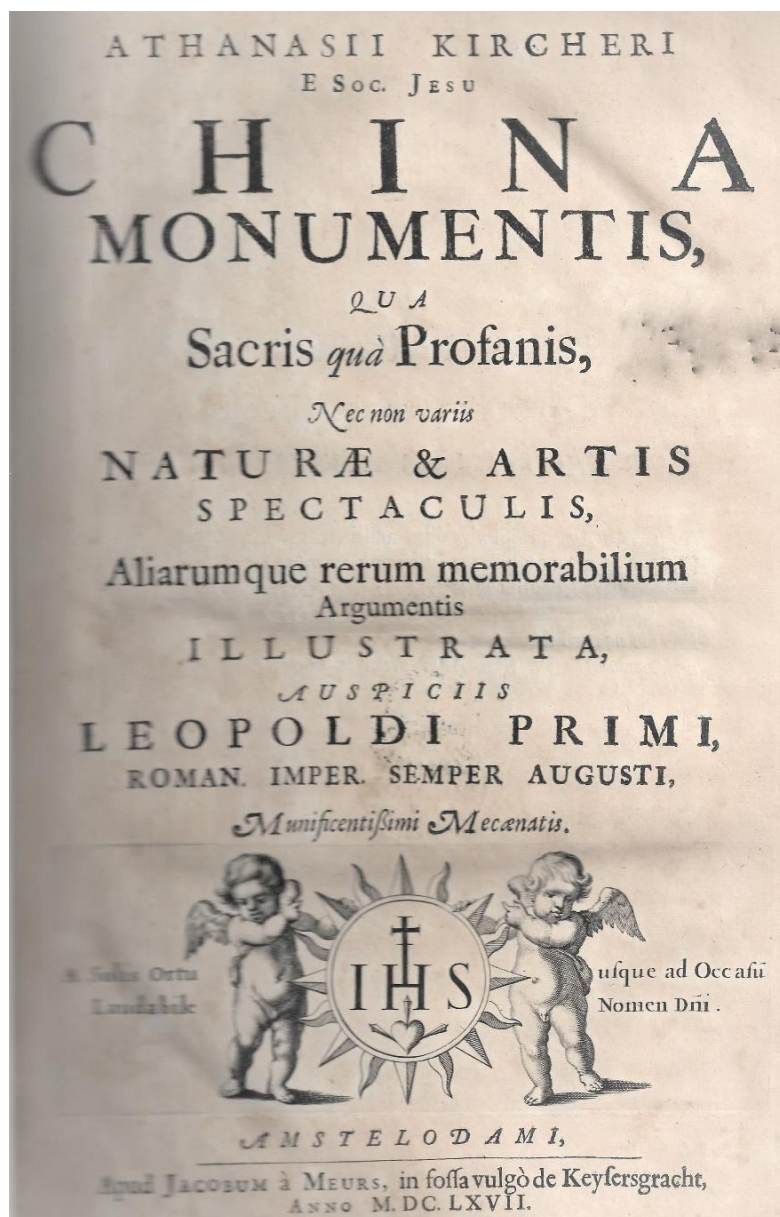

Athanasius Kircher over China

Athanasius Kircher, Silesiër, geboren in Geisa op 2/8/1602 en te Rome gestorven op 27/11/1680, was jezuïet en een veelzijdig geleerde met een grote fantasie. Hij was in alles geïnteresseerd: Egyptische hiërogliefen, de oorzaak van de pest, de oorsprong van de talen, de afmetingen van de ark van Noë, het verschijnsel van de getijden, geneeskunde, religie en wetenschappen allerlei. Hij schreef 40 werken in het Latijn. Zijn zinnen zijn als processierupsen: lange kettingen van nevensgeschikte zinnen. Zijn motto is een meditatie waard: *In uno omnia*.

Op 10 oktober 2020 kocht de *Cultuurbibliotheek Stock-Laureyns* lot 944 op de veiling bij Van de Wiele in Brugge: **Athanasii Kircheri China monumentis qua sacris qua profanis, nec non variis naturae & artis spectaculis, aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata.** (CB 2020/7338)

Het boek werd in 1667 door Jacobus van Meurs uitgegeven in Amsterdam. Het was een 'piraatuitgave'. Het werk verscheen eerst bij Johannes Janssonius in 1667. In 1668 gaf die ook een Nederlandse vertaling uit: *Toonneel van China door veel, zo geestelijke als werreltlijke geheugteeken, verscheide vertoningen van de natuur en kunst, en blijken van veel andere gedenkwaardige dingen, geopent en verheerlykt.* De uitgave van Jacobus van Meurs kwam op de markt spijs een proces. (1)

Het boek draagt een stempel van de stadsbibliotheek van Breslau en een Ex libris van *W. Klotschkoff, libraire, Liteinaja 55, St-Petersbourg*. Op de lederen band staat het wapen en een lettermonogram van baron von Hund. Karl Gotthelf baron von Hund und Altengrotkau (1722-1776) was een bekende hervormer van de vrijmetselarij.

In de catalogus van de veiling lezen we:

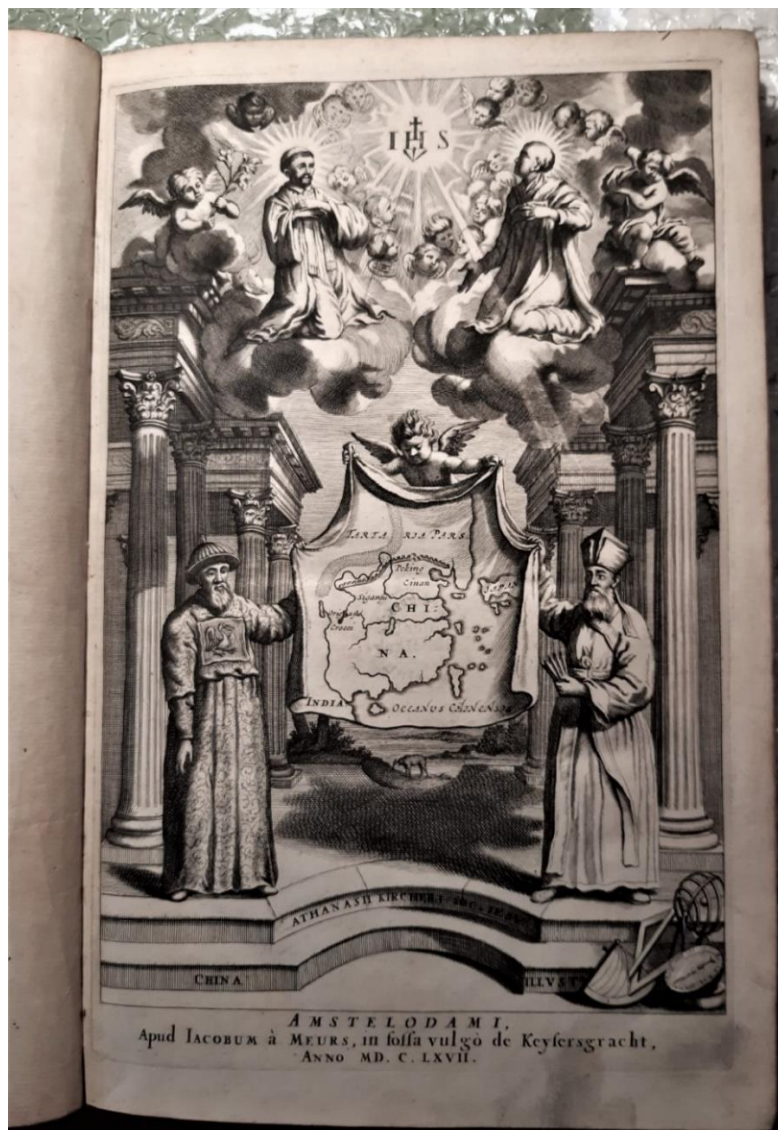
In-folio, [16]-237-[11] pp. Frontispiece, title vignette, engraved portrait of Kircher. 22 engrav. plates and 60 text engravings, 2 double maps. Some foxing, corner repaired of p. 79, a few small tears (repaired). Library stamp on verso of front. and title page. Provenance: Klotschkoff, Libraire à St. Pétersbourg. Beautiful calf binding, with gilt supra libros, spine richly gilt, mottled edges, skillful rest. and ends of spine

A counterfeit edition, printed in the same year as the first edition by Johannes Janssonius. "One of the first and most important comprehensive Western accounts of China. The lovely plates in this book illustrate a great variety of subjects in China and Asia: costume, geography, religion, natural history and language. This was one of the most popular of the renowned Jesuit Athanasius Kircher's works. Beyond the rich plates and scholarly text, the attention to language makes this quite an impressive specimen of typography. " Cf. Cordier, *Sinica* 26; Lust, *Western books on China*, n°37. Provenance: arms of Von Hundt family, Silesië (cfr. Rietstap, D. 1, p. 1008 ; Siebmacher, D. 1, p. 50).

De uitgever Jacob van Meurs (Arnhem ca. 1617 – Amsterdam 1679) was ook graveur en boekhandelaar. Als uitgever legde hij zich vooral toe op werken over de toen exotische gebieden China, Japan, Afrika en Amerika. Zo bij voorbeeld een uitgave van Meurs in de Cultuurbibliotheek: DAPPER, Olfret, *Gedenkwaardig bedrijf der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij op de kuste en in het keizerrijk van Tarsing of Sina...* 1670, CB 2008/2443.

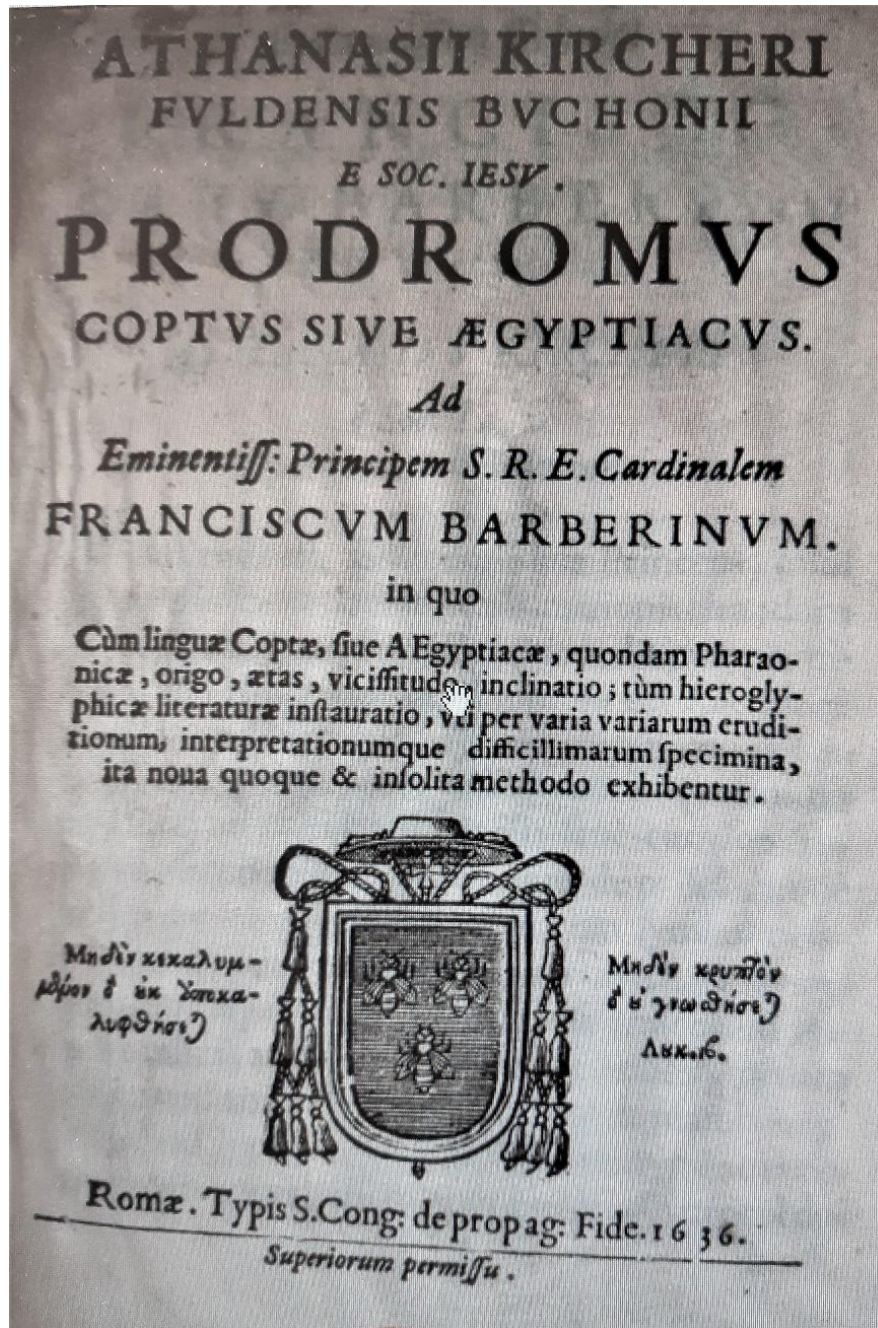
Het frontispice van *China illustrata* toont de heiligen Ignatius van Loyola en Franciscus Xaverius, beiden stichters van de Jezuïetenorde, die in 1622 ook beiden heilig verklaard werden. Het monogram JHS met kruis en drie nagels in een aureool is een veel gebruikt embleem door de jezuïeten.

Adam Schall en Matteo Ricci, jezuïeten en missionarissen in China, presenteren een kaart van China. Op die kaart staat de naam van het land gespeld als *China*, de Lange Muur, de oorsprong van de Gele Rivier (*Croceus Flumen*) en twee plaatsnamen: *Peking* en *Siganfu*. Siganfu of Xianfu speelt een grote rol in het boek.(2) Op de kaart komt ook het woord *Cinan* voor.

De jezuïeten waren van bij hun stichting missionair actief. In het Verre Oosten opereerden ze vanuit hun basis Goa, aan de westkust van India. Xaverius wees

hen de weg naar China. Door hun respectvolle omgang met de Chinese cultuur kregen de jezuiten er enig krediet. In 1635 schreef Kircher *Prodromus Coptus*. Daarin bestudeerde hij de Egyptische hiërogliefen en vanuit die studie benaderde hij ook de Chinese karakters, getrouw aan zijn devies *in uno omnia*. Kircher dacht dat de Egyptische beschaving gewoon aan de basis lag van elke cultuur.

Een bron van A. Kircher: *De Christiana expeditione apud Sinas* door P. Trigault.
Frontispice van de Latijnse uitgave 1615.

Dit werk werd in 1616 en 1617 in het Frans uitgegeven in Lyon en een nieuwe vertaling (1618) in Parijs. In 1978 verscheen een kritische uitgave verzorgd door Georges Bessiere: *Histoire de l'expédition chrétienne au royaume de la Chine 1582-1610* (CB 2010/1979). Als auteurs werden Matthieu Ricci en Nicolas Trigault opgegeven. De inleiding is van Joseph Shih s.j.

EERSTE DEEL

Over de stèle van Xianfu

In 1625 ontdekte men in de omgeving van Xian een stèle waaruit bleek dat het christendom al in 636 vanuit Syrië naar China kwam. De jezuïeten rapporteerden dat natuurlijk in Europa maar het nieuws werd zeer sceptisch ontvangen. Voltaire vond het een jezuïetenmop.

China illustrata bestaat uit zes ongelijke delen. Het eerste deel handelt over de stèle van Xianfu. (2)

De aanleiding van zijn boek over China, vertelt Kircher zelf, is het ongeloof waarmee zijn beschrijving van het monument van Xianfu ontvangen werd in zijn *Prodromus Coptus* van 1636. Hij besluit de zaak eens grondig aan te pakken. Hij brengt eerst de volledige brief (uit 1653) van *P. Michaël Boimus Polonus è Soc. Jesu* waarin de ontdekking en de inhoud van de stèle beschreven wordt. Maar dan zal hij de zaak in 3 fazen echt grondig aanpakken. Kircher is hier duidelijk in zijn element. Hij geeft een afbeelding (40 x 63 cm) van de volledige Chinese tekst. Elk karakter krijgt een nummer. Alle karakters worden dan volgens de Chinese uitspraak in het Latijn weergegeven. Dat is zijn eerste *interpretatio*. Dan volgt de Latijnse vertaling, woord per woord (pp. 22-28). Zijn *Interpretatio III seu Declaratio paraphrastica* is dan de volledige zinvolle vertaling. Daarmee echter nog niet tevreden geeft Kircher ook een beschrijving van het kruis dat bovenaan op het monument getekend staat, bespreekt hij de geloofspunten die er beschreven worden, de personen die er vermeld worden en geeft hij twee tabellen : een over het jaar waarop het monument opgericht werd en een lijst met alle namen die er vermeld worden in het Syrisch en in het Latijn.

Het moet voor de drukkers een hele klus geweest zijn want in de tekst komen heel wat Syrische, Arabische, Hebreeuwse en Chinese tekens voor. Het eerste deel van *China illustrata* over de stèle van Sianfu neemt 45 bladzijden in beslag.

TWEEDE DEEL

Historische reizen in China.

Kircher besteedt veel aandacht aan de ontdekking van Azië en de reizen die de jezuïeten door China maakten. China bereiken was al een hele opgave in die tijd. De zeereis was extreem gevaarlijk. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat men geïnteresseerd was in het exploreren van nieuwe wegen om China te bereiken. Het tweede deel van zijn boek (pp. 46 –128) is volledig gewijd aan *De variis itineribus in Chinam susceptis* (Over verschillende reizen die men ondernam naar China).

In het werk staan twee kaarten:

1. Op p. 3 een kaart die een beetje moest geplooid worden om in het boek te passen. De kaart heeft twee cartouches:

Imperium Sinicum quindecupartitum (Het Chinese Rijk verdeeld in 15 delen)

Imperium Sinicum in XV Regna seu Provincias distributum una cum genuino Urbium Metropolitanarum, Montium, Fluminum, Lacum, caeterarumque rerum consideratione dignarum. (Het Chinese Rijk in 15 besturen of provincies met een keuze van grote steden, bergen, stromen, meren en allerlei wetenswaardigheden.)

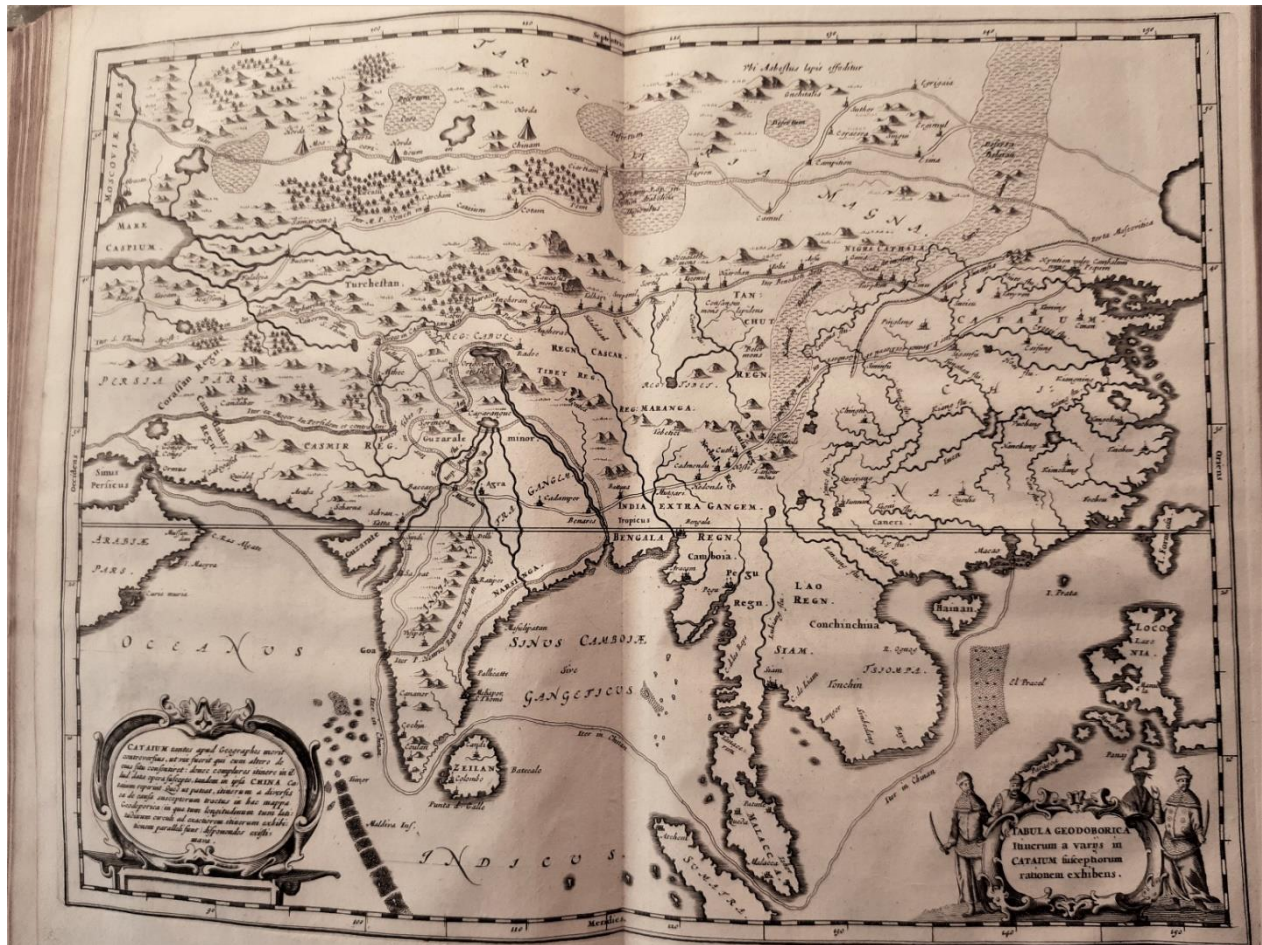
2. Op p. 46 een kaart van een groot stuk van ‘het Verre Oosten’ met trajecten van ontdekkingstochten. Eveneens twee cartouches:

Tabula geodoborica itinerum a variis in Cataium susceptiorum rationem exhibens. (Een aardrijkskundige kaart die toont hoe door meerderen de reis naar China aangepakt werd.)

Cataium tantes...

“Catai riep zoveel meningsverschillen op bij de aardrijkskundigen dat er nauwelijks overeenkomst was over de plaats, totdat velen er een reis ondernamen en China in Catai ontdekten. Dat blijkt uit de reizen die om diverse redenen ondernomen werden en hier in deze aardrijkskundige kaart (waarop zowel de lengte- als de breedtegraden weergegeven werden om de reisroutes juister te kunnen aanduiden) opgenomen werden.”

Tabula geodoborica itinerum a variis in Cataium susceptiorum rationem exhibens

We bekijken even de reisroutes.

Iter Moscoviticum in Chinam

Zeereizen waren gevaarlijk. Velen stierven op zee. De Jezuïeten waren dan ook op zoek naar een route over land van Europa naar China.

Iter S. Thoma Apost. In Indiam (p. 53 – 60)

Kircher wijdt het eerste hoofdstuk aan diverse personages die het christendom naar Azië brachten. De kwestie omtrent Presbyter Joannes wordt uitvoerig beschreven. Hij geeft toe dat er geen zekerheid bestaat over het rijk van Presbyter Joannes: *Quo tamen loco imperium habuerit, non est omnino compertum.*

Het tweede hoofdstuk handelt over de evangelisatie door de apostel Thomas en zijn opvolgers *in universas Asiae Orientalis regiones*. Hij heeft zijn informatie gekregen van P. Petrus Paulus Godignus S.J. rector in Cochin en van P. Joannes Lucena. Die heeft hem een afbeelding gaven van het miraculeus kruis dat in Meliapore bewaard wordt waar S. Thomas gestorven is. Rond het kruis staat een tekst in *Characteres mystici*. Hij beschikt over een Spaanse vertaling van P. Lucena en gaat daarmee aan de slag.

Iter M.P. Veneti in Cataium

Het was lange tijd een vraag of Catai en China verschillende landen benoemden. Kircher schrijft *Cataium nil aliud quam China est*. Dat blijkt al uit het verhaal van Marco Polo. Die reis wordt beschreven in hoofdstuk 6 (pp.87-90).

Iter ex Mogor in Persidem et contra initium itineris Benedicti Goes in Cataium

Deze 'weg' bestaat duidelijk uit twee delen. Op p. 62 vertelt Kircher de reis van Goes naar China volgens Pater Nicolaus Trigaut. Hij verwijst daarbij naar de kaart op p. 46.

Bento de Gois (Benedictus Goes, 1562-1607) was een Portugese soldaat die in Goa lekenbroeder jezuïet werd. Hij sprak vloeiend Perzisch en werd door zijn oversten vanuit India naar China gestuurd om een landweg te vinden en het raadsel van de twee namen Catai en China op te lossen. Het wordt duidelijk dat Catai en China twee namen zijn voor hetzelfde land. Toch zien we op de kaart *Cataium* als een streek in het Noorden van China vermeld staan.

In 1602 vertrekt de Gois uit Agra naar Lahore. Eerst naar het Noorden en na de streek rond Cabul naar het Oosten. Hij bereikt de Grote Muur (duidelijk op de kaart) maar sterft 11 dagen later in Suzhou (op de kaart Sucien). Hij had Ricci proberen te bereiken en dat lukte uiteindelijk pas enkele dagen vóór zijn dood.

Iter in Tibet P. Ant. Andrada

De reis van Pater Antonius Andrada wordt in één paragraaf afgehandeld op p. 64. Vanuit Lahore trekt hij langs de Ganges en bereikt dan over hoge bergen heen het meer (op de kaart) dat de bron is van de Ganges en de Indus. ...*hinc multorum dierum itinere per altos pariter montes in Redoc (op de kaart) frigidissimam Regionem Borealem, ejusdemque nominis urbem pervenit*. Langs de rijken Maraga en Tanchuticum Tartarorum (beide op de kaart) kan men dan 'gemakkelijk' China bereiken.

Iter P. Henrici Roth ex India in Magor

Heinrich Roth S.J. (Dillingen 1620 – Agra 1668) was een kenner van het Sanskriet. Hij vertrok naar zijn missie in India over land, via Smyrna (1650) en Isfahan naar Goa (1652). In 1654 vertrok hij uit Goa naar Agra. Deze reis staat op de kaart afgebeeld. In 1662 vertrok hij met Johann Grueber S.J. via Kabul naar Rome (1664). In Wenen publiceerde hij over het Sanskriet maar werd terug op missie

gestuurd naar Nepal. Hij vertrok over Constantinopel en Surat naar Agra waar hij stierf zonder zijn missie in Nepal te bereiken.

Iter in Chinam: Goa – Macao

Goa was de basis van waaruit de jezuïeten opereerden. Macao was de eerste halte in China. Deze reis werd door meerde jezuïeten ondernomen.

Iter P. Francisci Dorvil et Gruberi ex China in Mogul

Die reis bespreekt hij op p. 64-66. “*De quo vide Mappam*”. Hij koppelt daar meteen een heel hoofdstuk aan over de woningen, klederdracht en gewoontes van de inwoners die zij op hun reizen ontmoeten. Dat wordt met 11 afbeeldingen geïllustreerd.

Kircher is natuurlijk op de eerste plaats geïnteresseerd in de kerstening van China. Daarom vat hij de diverse fasen nog eens samen in hoofdstuk 7 (pp.90-96) en hoofdstuk 8 (pp. 96-107) waar de missionering door de Jezuieten beschreven wordt. Hij besteed speciale aandacht aan twee brieven aan de paus geschreven door keizerin Helena (de laatste Ming keizerin die zich bekeerde tot het christendom en naar het Zuiden gevlucht was voor de oprukkende Qing.) en een hoge functionaris. Ook een edict van 1650 met een erkenning van het christendom wordt in extenso weergegeven.

DERDE DEEL

De idolatria (pp. 129-163)

Gewoontegetrouw bekijkt Kircher ook het geloof vanuit het Europees standpunt. Hij vindt dezelfde vele goden vanuit Griekenland en Egypte terug in het Oosten. Hij had nochtans een goede bron ter beschikking *De Christiana expeditione apud Sinas*. Dat werk was in Augsburg in 1615 verschenen en had grote weerklank gevonden. Er verschenen wel 16 uitgaven in diverse talen. De redactie was van Nicolas Trigault, een Vlaamse jezuïet (1577-1628) maar ging terug op gegevens van Matteo Ricci (1552-1610). (3)

Kircher vermeldt het werk van Trigault maar hij blijft bij zijn standpunt: *tota eorum Idolatria in Chinam transmigrasse videatur* (heel hun bijgeloof lijkt [van

Griekenland en Egypte] naar China verhuisd te zijn.) p. 134. Zelfs in de vorm van de pagodes ziet hij de piramides van Egypte.

Er zijn drie sekten in China: *Prima est Literatorum; altera Sciequia; tertiam Lançu vocant*. Die drie beantwoorden aan drie bevolkingsgroepen die ook in Egypte te herkennen zijn: de geleerde priesters, de schrijvers en het volk. De sekte van de schrijvers is de oudste en er bestaat een grote literatuur. Confucius is de belangrijkste filosoof.

De *Sciequia* komt uit India. Zij geloven in vele werelden en in zielsverhuizing. Pater Martini heeft over hen geschreven in zijn atlas en Trigault denkt dat zij verwant zijn aan de Pythagoreeërs. Het gaat hier kennelijk over boeddhisten. Kircher was steeds op zoek naar gelijkenissen met het christendom. Zo vertelt hij dat er in China een beeld bekend is van een vrouw met kind dat zeer veel gelijkenis vertoont met de H. Maria en het kind Jezus. In het boeddhisme is Guanyin bekend als de bodhisattva van het mededogen.

De jezuïeten in China hadden vooral respect voor het confucianisme, en dan nog liefst in zijn oorspronkelijke vorm. Ze waardeerden de gezonde moraal en dachten dat die verenigbaar was met het christendom. ...*Sinenses Literati idola juxta Confutii dictamina non colunt, sed unum Numen, quod vocant Regem Coelorum*. (De Chinese geleerden vereren geen afgoden zoals Confucius leerde, maar ze vereren alleen die ene die ze hemelkoning noemen). In Peking en Nanking staat een tempel voor de hemel en een voor de aarde.

Voor het boeddhisme echter hadden de jezuïeten geen goed woord over. Over het taoïsme vernemen we zo goed als niets.

In Caput II trekt hij de lijn door: *Japoniorum & Tartarorum Idolatria Sinicae parallela*. Volgens het zelfde stramien Caput III: *De Indorum Idolatria Sinicae parallela*. In Caput IV- VI concentreert hij zich op de *Brachmanes*. Hij kan maar weinig waardering opbrengen over de *ridicula Brachmanum religio* en hun *fabulosa doctrina*. In caput VII komt hij echter aan zijn trekken met *De Literis Brachmanum*. Hij steunt hier vooral op het werk van pater Henricus Roth dat hij fantastisch vindt. Kircher steunt hier op het werk van Heinrich Roth (Dillingen 1620 – Agra 1668) *Grammatica Linguae Sanscraetanae Brachmanum Indiae Orientalis*. Hij last 5 gegraveerde pagina's in onder de titel *Elementa lingua Hanscraet*. Het moet toch niet eenvoudig zijn om met zijn gegevens Sanskriet te leren. Dat geeft hij zelf ook toe.

*Elementa Linguae Sanscritae seu Brachmanicae
in India Orientali
Literae sunt sequentes*

re *le* *e* *ei* *o* *ou* *ha* *ia* *ua* *ra* *la* *nja* *ndta* *na* *nga* *ma*
ॐ नृ ॥ ए ऐ ओ औ ॥ ह य व र ल ॥ न ण न ड म ॥
gha *dha* *gha* *bha* *ja* *dda* *da* *ga* *ba* *Kha* *pha* *chha* *ttha* *tha* *xa* *Kha* *sa*
ध घ न ॥ ज ड द ग व ॥ ख फ छ ठ य ॥ झ ष म ॥
chha *gucā* *dha* *xtha*
न न ह ष ॥

quinq *literae* *sunt* *Vocales*. *Secunda* *quatuor* *Diphthongi*. *Reliquiae*
sunt *Consonantes*. *Vocales* *prout* *ibi* *ponuntur* *sunt* *Breves*

Longas *transcant* *sic* *formantur* आ ई ऊ ऋ ॠ

Vocales *nunquam* *separatim* *ponuntur* *nisi* *initio* *dictionis* *alias* *semper*
composita *figura* *prae* *cedenti* *Consonanti* *combinantur*.

Combinatio *vocalis* *Brevis* अ *cum* *consonantibus* *est* *sequens*.
अ Breve.

ra *la* *nja* *ndta* *na* *nga* *ma* *gha* *ddha* *dha* *gha* *bha* *ja* *dda* *da* *ga* *ba*
व र ल ॥ न ण न ड म ॥ ऋ ठ ध घ न ॥ ज ड द ग व ॥
gha *chha* *ttha* *tha* *xa* *Ka* *sa* *txha* *gea* *dha* *xtha*
छ ठ य ॥ झ ष म ॥ न न ह ष
आ Longum sic combinatur.

आ आ ला ॥ आ ए न ड म ॥ आ ठ ध घ न ॥ आ डा दा गा वा ॥
आ छ ठ य ॥ आ ष म ॥ आ न ह ष ॥

5 Breve sic combinatur cum consonantibus.

ui *ri* *li* *nja* *ndti* *ni* *ngi* *mi* *ghi* *ddhi* *dhi* *ghi* *bhi* *ji* *ddi* *di*
वि वि रि लि ॥ नि ण नि डि मि ॥ णि ठ धि वि मि ॥ जि डि दि
hi *Khi* *phi* *chhi* *tthi* *thi* *xi* *Khi* *si* *txhi* *gui* *dhi* *xthi*
वि ॥ खि फि छि ठि यि ॥ जि षि मि ॥ नि नि हि षि ॥

ई Longum

ई ई री ली ॥ ई णी री डी मी ॥ ई ठ धी घी नी ॥ जी डी दी
नी ॥ शी षी सी ॥ न्नी न्नी ह्नी षी ॥

VIERDE DEEL

China *Curiosis Naturae, & Artis miraculis illustrata*

Over eigenaardigheden in de natuur (pp. 164-211)

Kircher vermeldt de twee grote stromen de Kiang en de Hoang (De gele rivier) en hoe afgelegen en groot het land wel is. Hij is echter toch vooral geïmponeerd door de *'Politica disciplina Sinarum'*. Het rijk wordt bestuurd door de mandarijnen die verschillende graden hebben al naar gelang hun competenties. Daardoor verwezenlijken zij de Platoonse opvattingen over de Staat. Pater Martino Martini is hier weer zijn bron. Hij is duidelijk onder de indruk van de jaarlijkse volkstellingen waarvan hij een tabel weergeeft per provincie. De steden zijn ommuurd en aan de poorten wordt vermeld hoeveel inwoners er zijn. Men beschouwt China als het centrum van de wereld. De geneeskunde is er wel goed ontwikkeld maar de speculatieve wetenschappen helemaal niet. *"Speculativarum scientiarum nullus usus."*

In Caput IV handelt hij over de bergen. *Nam quod apud nos in Coeli contemplatione praestant Astrologi, id Oreologi Sinae in montium observatione faciunt...* (Want wat bij ons de astrologen doen door de hemel te observeren, doet de Chinese geomantie door de bergen te bekijken.)

Bij meerdere beschouwingen over bergen maakt hij, zoals zo vaak, vergelijkingen met overeenkomstige verschijnselen in Europa ... *quae omnia multis in Europa montibus communia sunt, uti in Italia de Monte Aelio Caesiorum & Alverniae Divi Francisci stigmati sacro Monte, in Itinerario Hetrusco docuimus...* (Er zijn in verband met de bergen veel gelijkenissen met Europa, zoals het Eolisch gebergte in Italië en La Verna waar de heilige Franciscus de stigmata kreeg op de heilige berg. We hebben dat beschreven in de Etruskische route.)

In zijn hoofdstukje over de planten spreekt hij natuurlijk over thee : *Planta dicitur Chà*. Ze krijgt zelfs een fraaie afbeelding mee en hoe te gebruiken. De rabarber is ook weer present. Die plant komt steeds terug wanneer westerlingen het over China hebben. De plant krijgt twee pagina's en twee afbeeldingen. Verder komen onder meer de papaja, de mango en de ananas in beeld. Van de dieren zien we een afbeelding van een muskushert en een *Hippopotamus sive Equus Marinus, Hayma Syris dictus*.

Kircher laat weinig gelegenheden onbenut om naar een of ander van zijn vroegere werken te verwijzen. Over de vogels, de vissen en de slangen in China weet hij

weinig te vertellen maar op p. 197 lezen we: *Verum cum haec ex professo in nostra Arcae Noëmicæ descriptione decidamus, eo Lectorem suo tempore amandamus.*

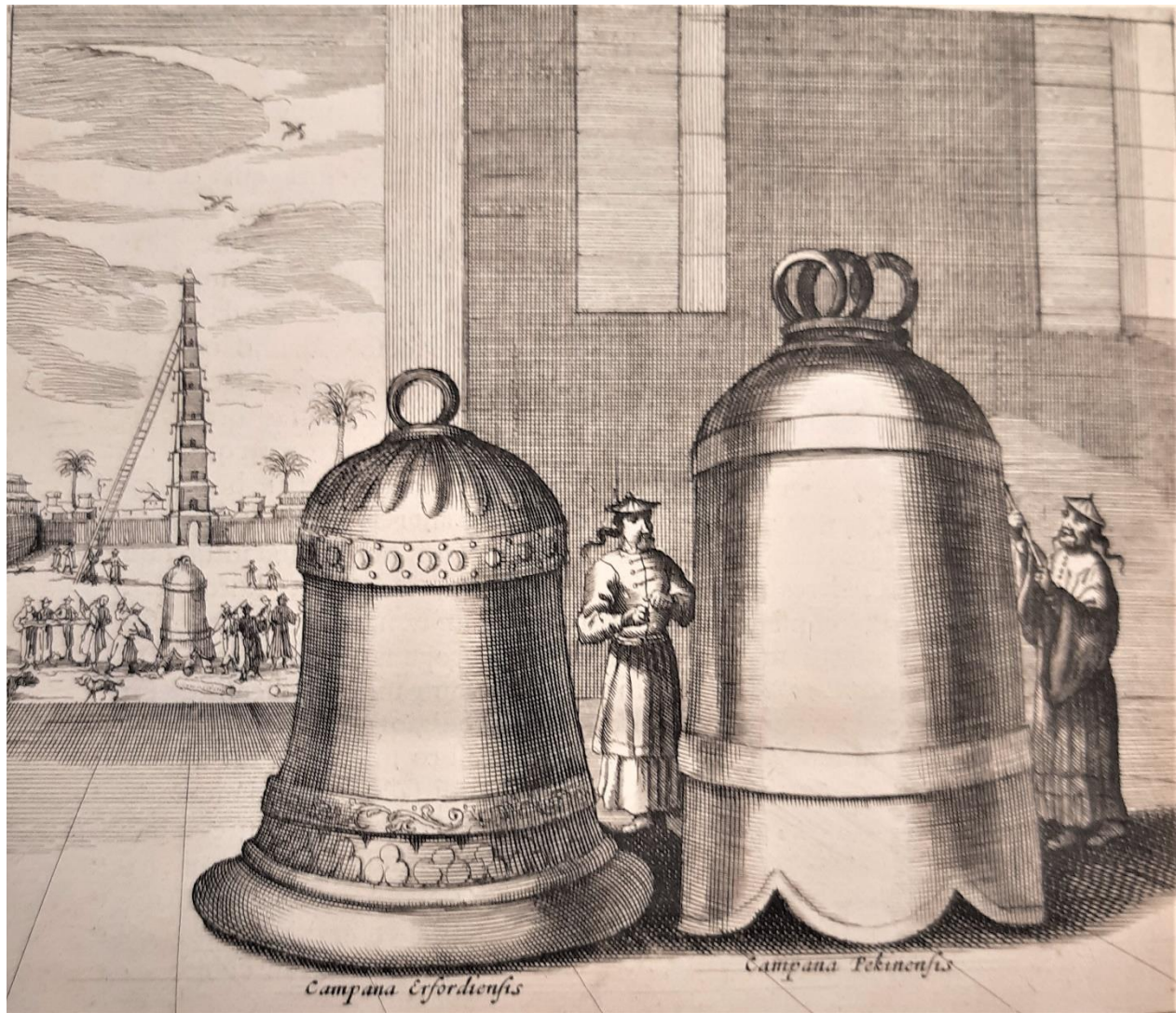
Om het vierde deel af te sluiten serveert Kircher een hoofdstukje *De Lapidum, Mineraliumque in China admirandis*. Voor alchemie en uitzonderlijke gebruiken heeft hij altijd aandacht. Op p. 210 spreekt hij over steenkool ...*carbo ille effoditur, qualis ferè apud Belgas Leodiensis est, ea ad alendum ignem et hypocausta calefacienda...* (Er worden daar kolen gedolven ongeveer zoals bij de Belgen in Luik, om vuur te stoken en de kachels te verwarmen.) (4)

VIJFDE DEEL

Over de bouwkunst (pp. 212-224)

Van de *Praefatio* spat het superioriteitsgevoel van de Europeaan af: *Etsi Sinae non eam obtineant Scientiarum Speculativarum notitiam, ut cum Europaeis comparari queant....* (Ofschoon de Chinezen geen kennis hebben van de speculatieve wetenschappen om met Europeanen vergeleken te kunnen worden...) ze leren toch vlug bij dank zij het werk van onze paters. In enkele paragrafen over bruggen, wegen en de Lange Muur spreekt hij zich dan weer een andere taal. Hij is vol lof over die bouwwerken. ...*ut horum operum magnificentia veteres Romanos si non superare, saltem aequare videantur...* (ze lijken de Romeinen met hun grootse werken wel niet te overtreffen maar toch te evenaren). Over de kunstige bouw van het kanaal *Jun* zegt hij dat de *Batavi* (Nederlanders) die zo sterk zijn in waterbouwkunde, hun ogen zouden opentrekken wanneer ze dit kanaal zagen.

Hij besluit met enkele nota's over *Confectio Vernicis pro poliendis variis rebus*, *Typographia*, *Pyrii pulveris inventio* (uitvinding van het buskruit) en *campanae* (klokken). Het stuk eindigt met een brief van Ferdinand Verbist vanuit Peking aan pater Gruber in Siganfu van 10 mei 1664. Daarin beschrijft Verbist dat pater Johannes Adamus (9) de opdracht kreeg om oude zware klokken te verplaatsen. Kircher had ooit geschreven dat de klok van Erford de grootste ter wereld was maar Verbist toont met cijfers aan dat dat helemaal niet klopt en... Kircher publiceert de brief van zijn confrater.

De klok van Erford en die van Peking

ZESDE DEEL

Over de literatuur (pp. 225-236)

Dit is een vrij kort hoofdstuk. Hij steunt vooral op informatie die hij kreeg van pater Michael Boym, Polonus è Soc. Jesu (1612-1659). (2) (5)

Kircher heeft een vrij nauwkeurig inzicht in de Chinese karakters. *“Non loquimur hic de literis & characteribus certo quodam Alphabeto constitutis et definitis, sed de characteribus significativis, intergram alicujus rei certae conceptum involventibus.”* Alfabet, verbuigingen en vervoegingen zijn niet aan de orde. Er zijn drie ‘naties’ die zo tewerk gaan: *Sinenses, Brachmanes & Mexicanos*. Er

bestaan tienduizenden karakters en dat vraagt veel geheugenwerk. Maar wie die beheerst wordt dan ook tot de hoogste ambten geroepen.

De literatuur gaat terug tot 300 jaar na de zondvloed. Cham, zoon van Noë bracht de beschaving van Egypte naar Perzië, vandaar naar Baktrië, Perzië, Mongolië en tenslotte naar China. Liefhebbers van puzzels komen aan hun trekken in *Caput III Characterum antiquissimorum Chinesium explicatio*.

In *Caput IV Differentia inter Sinenses & Hieroglyphicos Aegyptiorum Characteres* kan Kircher, indachtig zijn adagio *in uno omnia*, zich nog eens laten gaan. Hij besluit: *qui unam ipsorum linguam una cum literis novit, non solum totum Regnum Sinarum, verum multa alia scripta peragrarare poterit*. Wie één van die talen met zijn karakters kent, begrijpt niet alleen het Chinese Rijk, maar kan ook veel andere geschreven bronnen doorvorsen.

Zijn laatste hoofdstukje is gewijd aan de geschreven en gesproken taal. De gesproken taal vraagt een goed gehoor want een woord kan op meerdere tonen

uitgesproken worden. Pater Jacobus Pantoja (6) heeft daarom accenten ontworpen om de uitspraak aan te duiden.

SLOT

Het werk eindigt met een korte *Conclusio* (waarin hij zich verontschuldigt voor mogelijke vergissingen), een *Index rerum & locorum* en een lijst van 33 boeken van Kircher die men kan bekomen bij Johannes Janssonius van Waesberge en bij Elizeus Weyerstraet in Amsterdam. (7) (8)

Voetnoten

- (1) Zie <http://ricci.bc.edu/books/china-illustrata.html>
- (2) Zie ook:
http://php.cultuurbibliotheek.be/publicaties_p/cartografie/jezuïeten-in-china/xianfu/xianfu.pdf
- (3) Ricci, Matteo, Trigault, Nicolas, Shih (inleider), Dehergne, Joseph en Bessiere, Georges (redacteurs), *Histoire de l'expédition chrétienne au royaume de la Chine, 1582-1610*, Brugge, Desclée De Brouwer, 1978 (CB 2010/1979).
- (4) In de 15e eeuw dolven de monniken van de abdij Val-Dieu al steenkool. In 2012 kregen de Belgische mijnen de eretitel werelderfgoed.
- (5) *Imago Mundi* Vol. 19 (1965) (CB 2008/802).
- (6) Diego Pantoja (1571-1618) was een Spaanse jezuïet, medewerker van Ricci in Peking.
- (7) (CB 2011/3304) BEGHEYN, Paul, *Uitgaven van jezuïeten in de Noordelijke Nederlanden 1651-1700* in *De Zeventiende Eeuw* jg. 14 (1998).
Elizeus Weyerstraet is een minder bekend uitgever in Amsterdam (uitgaven van 1662 tot 1667 en door zijn weduwe van 1667 tot 1671).
- (8) *China illustrata by Athanasius Kircher S.J., Translated by Dr. Charles D. Van Tuyl from the 1677 original Latin edition*, Muskogee, Okla., Indiana University, 1957 is op het net te vinden.
- (9) Johann Adam Schall von Bell (Keulen 1582 – Peking 1666).

Walter de Smaele

Winter 2020